

DÖNEMSEL REFORMLARDAN ZORUNLU KOLEKTİFLEŞTİRMEYE: TÜRKİYE CUMHURİYETİ DAHİLİYE VEKALETİNİN SOVYET KOLEKTİFLEŞTİRME RAPORU

 Mahir ASLAN^a

Öz

Rusya’da toprak taksimi ve Rus köylüsünün hukuki hakları meselesi Rus tarihinin en uzun soluklu konularından biri olmuştur. Farklı dönemlerinde isyan, ayaklanma vs. olarak kendini gösteren bu problemin çözümüne yönelik ilk köklü adım 1861 toprak reformu ile atıldı fakat köylünün tüm meseleleri tam olarak çözülemedi. Köylü nispeten özgürleşmişti fakat geçimini sağlayacak kadar toprağa sahip değildi. Bu eksiklikler 1905 yılında tekrar ele alınarak P.A. Stolipin’in tarım reformu ile giderilmeye çalışıldı. Stolipin’in 1906–1911 yılları arasındaki toprak reformu 1861 yılındaki reformun devamıydı fakat burada da planlandığı kadar başarılı olunamamıştır. Stolipin öldürülmüş programı da hükümet tarafından terkedilmişti. I. Dünya Savaşı, Bolşevik Devrimi ve bilhassa iç savaş yıllarında yaşanan gıda krizinin sebebi olarak Rus köylüsü görülüyordu. Köylü elindeki buğdayı hükümetin belirlediği fiyattan devlete satmayı reddederken piyasaya daha yüksek fiyatlardan satmayı uygun bulmuş ve hükümetin istediği oranda da ekim yapmamıştır. Tarım toplumundan endüstri toplumuna geçmek isteyen Sovyetler Birliği bu meseleyle ilgilenmiş ve geliştirdiği beş yıllık kalkınma programı çerçevesinde Rus köylüsüne, elindeki arazi, çiftlik ve diğer gelir kaynaklarına önemli yer ayırmıştır. Marksizm’e göre köylü küçük burjuvaydı ve sosyalist devlette yer alamazdı. Kalkınma programı içerisinde kolektifleştirme adı altında yürütülen bu program kimilerine göre başarılı olmuş kimilerine göre ise tam manasıyla bir başarısızlıktı. Uygulanan program neticesinde yaklaşık 5 milyon kişi açlıktan öldüğü için konu günümüzde de taraflar açısından canlılığını korumaktadır. Sovyetler Birliği’nde yaşanan bu insani kriz, dönemin Türkiye Cumhuriyeti bürokrasisinin de dikkatini çekmiştir. Dahiliye Vekaleti, konuyla ilgili bir mutemedi aracılığıyla bir rapor hazırlatmıştır. Bu rapor, Paris’te yayımlanan Posledniye Novosti gazetesinde yer alan haber ve makaleler temel alınarak oluşturulmuştur. Bu çalışma, söz konusu raporu temel alarak Sovyet kolektifleştirme politikalarına dair neden-sonuç ilişkisini, dönemin Türk bürokratik perspektifiyle birlikte ele almayı ve alternatif bir tarihsel okuma sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: SSCB, toprak reformu, Beş Yıllık Ekonomi Programı, kolektifleştirme, tarım politikası.

^a Dr. Öğretim Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul/Türkiye, mahir.aslan@msgsu.edu.tr

FROM PERIODIC REFORMS TO FORCED COLLECTIVIZATION: THE MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF THE REPUBLIC OF TÜRKIYE'S SOVIET COLLECTIVIZATION REPORT

Abstract

The division of land in Russia and the rights of the peasants living on it have been one of the longest-running issues in Russian history. The first step towards the solution of this problem, which manifested itself as rebellions, uprisings, etc. In different periods of Russian history, the land reform of 1861 was implemented, but not all of the peasants' issues were fully resolved. The peasants were relatively free, but they lacked sufficient land to make a living. These deficiencies were reconsidered in 1905, and an attempt was made to eliminate them with P.A. Stolypin's agricultural reform. Stolypin's land reform, implemented between 1906 and 1911, was a continuation of the 1861 reform, but it was not as successful as planned. Stolypin was killed, and the government abandoned his program. The Russian peasant was seen as the cause of the food crisis experienced during World War I, the Bolshevik Revolution and especially the civil war. While the peasant refused to sell the wheat he had to the state at the price determined by the government, he found it appropriate to sell it to the market at higher prices and did not plant as much as the government wanted. The Soviet Union, which sought to transition from an agricultural to an industrial society, was interested in this issue. Within the framework of its 5-year development program, it gave significant importance to the Russian peasant, the land, farms, and other sources of income in its possession. According to Marxism, the peasant was considered a petty bourgeois and therefore could not participate in a socialist state. This program, which was implemented under the name of collectivization within the development program, was successful for some but a complete failure for others. Since approximately 5 million people died of starvation as a result of the implemented program, the issue remains alive for the parties today. This humanitarian crisis in the Soviet Union also caught the attention of the bureaucracy of the Republic of Türkiye at the time. The Ministry of the Interior commissioned a report on the matter through a trustee. This report was based on news reports and articles published in the Paris-based newspaper *Posledniye Novosti*. Based on this report, this study aims to examine the cause-and-effect relationship between Soviet collectivization policies and the Turkish bureaucratic perspective of the period, offering an alternative historical reading.

Keywords: USSR, land reform, Five-Year Economic Program, collectivization, agricultural policy.

ОТ ПЕРИОДИЧЕСКИХ РЕФОРМ К ПРИНУДИТЕЛЬНОЙ КОЛЛЕКТИВИЗАЦИИ: ОТЧЕТ МИНИСТЕРСТВА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ ТУРЕЦКОЙ РЕСПУБЛИКИ О СОВЕТСКОЙ КОЛЛЕКТИВИЗАЦИИ

Аннотация

Раздел земли в России и права крестьян, живущих на ней, были одними из самых давних проблем в истории России. Первый шаг к решению этой проблемы, которая проявилась в бунтах и восстаниях в разные периоды истории России, был сделан с земельной реформой 1861 года, но не все крестьянские проблемы были полностью

решены. Крестьяне были относительно свободны, но у них не было достаточно земли, чтобы прокормиться. После революции 1905 года началась аграрная реформа П. А. Столыпина. Земельная реформа Столыпина между 1906 и 1911 годами была продолжением реформы 1861 года, но она не была столь успешной, как планировалось. Столыпин был убит, и его программа была фактически свёрнута правительством. Российский крестьянин рассматривался как причина продовольственного кризиса, пережитого во время Первой мировой войны, большевистской революции и особенно гражданской войны. В то время как крестьянин отказывался продавать государству имеющуюся у него пшеницу по установленной правительством цене, он считал целесообразным продать ее на рынке по более высоким ценам и не сеял столько, сколько требовало правительство. Советский Союз, который хотел перейти от аграрного общества к индустриальному, был заинтересован в этом вопросе и в рамках разработанной им пятилетней программы развития отводил важное место русскому крестьянину, земле, ферме и другим источникам дохода, находящимся в его владении. Согласно марксизму, крестьянин был мелким буржуа и не мог принимать участия в социалистическом государстве. Эта программа, которая была реализована под названием коллективизации в рамках программы развития, была успешной для некоторых, но полной неудачей для других. Поскольку в результате реализованной программы от голода умерло около 5 миллионов человек, этот вопрос по-прежнему остается актуальным для сторон сегодня. Этот гуманитарный кризис в Советском Союзе также привлек внимание бюрократии Турецкой Республики того времени. Министерство внутренних дел заказало доклад по этому вопросу через доверенное лицо. Этот доклад был основан на новостных сообщениях и статьях, опубликованных в парижской газете «Последние новости». На основе этого доклада данное исследование направлено на изучение причинно-следственной связи между советской политикой коллективизации и турецкой бюрократической позицией того периода, предлагая альтернативную историческую интерпретацию.

Ключевые слова: СССР, земельная реформа, Пятилетняя экономическая программа, коллективизация, аграрная политика.

Giriş

Rus köylüsünün üzerinde yaşadığı toprağın mülkiyet hakkından önce kendi özgürlüğü problem olmuş ve 1861 toprak reformuna kadar Rus köylüsü toprak ile birlikte alınıp satılmıştır. 1861 reformu Rus köylüsüne özgürlüğünü verme noktasında elde ettiği başarıyı onları kendi topraklarının sahibi olma noktasında gösterememiştir. 1861 reformunun eksik yanlarını ve biriken sorunları Pyotr Arkadyeviç Stolipin ele alarak çözmek istemiştir. Stolipin'in programı 1861 reformunun da devamı niteliğindedir. Stolipin, Rusya'daki ihtilâl hareketini önlemek ve yüzyıllardan beri devam edip gelen "toprak meselesini" halletmek için esaslı tedbirler almayı düşünmüştür. Çar'a sunduğu raporlarda, tarım ayaklanmalarının başlıca nedeninin köylülerin kendilerine ait topraklara sahip olma isteği olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre eğer köylüler küçük mülk sahibi olurlarsa isyan etmekten vazgeçeceklerdi. Stolipin'in programı nispeten başarılı olmuştur fakat kendisinin bir suikast sonucu öldürülmesi, Rusya'da ve dünyada

konjonktürün değişmesi, I. Dünya Savaşı ve Bolşevik Devrimi Stolipin'in uyguladığı reformu ortadan kaldırdı fakat toprak ve köylü meselesi Bolşeviklere miras olarak kalmıştır. Bolşevikler için köylüler sosyalist devlette yerleri olmayan küçük burjuvalardı. Stolipin'in tersine köylüye toprak vermek bir yana elindeki hayvanlar dahi alınmalıydı ve öyle de yapılacaktır.

Bolşevikler Sovyetler Birliğini tarım toplumundan endüstri toplumuna dönüştürmek için bir kısım girişimlerde bulunmuşlardır. Bunlardan en önemlisi beş yıllık kalkınma politikasıdır. Bu politikanın Rus köylüsünü doğrudan ilgilendiren ayağı ise kolektifleştirme politikası oldu. Dar manası ile araziler ve çiftlikler birleştirilecek köylü bir nevi kendi toprağında işçi olarak çalışacaktı. Öncelikle program parti içi muhalefete rağmen hayata geçirilmiştir. Program uzmanlar tarafından hazırlanmadığı gibi uygulaması da parti mensubu konu hakkında bilgisi olmayan köylülerce yapılmıştır. Bu da beraberinde bir gönüllülükten ziyade zorlamayı ve el koymayı getirmiştir. Kolektifleştirme neticesinde tüm ülkenin üretim zinciri bozulmuş ve akabinde milyonlarca insanın hayatını kaybettiği bir kıtlık baş göstermiştir.

Söz konusu kıtlık günümüze değin eski Sovyet coğrafyası sakinlerini ikiye bölecek bir tartışmanın da sebebi olmuştur. Taraflardan biri bilhassa Ukrayna, Kazakistan, Kırgızistan ve diğerleri yaşanan can kayıplarını sistematik bir soykırım olarak tanımlarken tartışmanın diğer tarafındaki Rusya ise soykırım iddialarını reddederken olanları iyi niyetle yola çıkılmış fakat günün sonunda başarısız olmuş bir ekonomik program olarak değerlendirmiştir. Bu çalışmada üçüncü bir tarafın arşiv kaynakları kullanılarak taraflar arasında var olan tartışmalara yeni bir kaynak ve bakış açısı sağlanacaktır. Çalışmada kullanılan veriler birinci elden Türkiye Cumhuriyeti Dahiliye Vekaleti bürokratlarının kolektifleştirme hakkında hazırlamış olduğu ayrıntılı rapordur.

1) 1861 Toprak Reformu

20. yüzyılın ilk çeyreğine büyük bir tarım ülkesi olarak giren Rusya bu özelliğini Ekim devrimine kadar da korumuştur.¹ Devrim öncesi Rusya'nın temel ihracat kalemi tahıl mahsulleri olup 1913 yılında tahıl ürünlerinin tüm ihracattaki payı %47 idi. Aynı zamanda Rusya'dan yapılan tahıl ihracatının dünya pazarı içindeki payı da %28,1'e tekabül ediyordu. Rusya ekonomisinde tarım sektörünün bu ağırlığına rağmen tarım alanında bir dizi ciddi sorun mevcuttu. Bu sorunlardan en önemlisi çözüme kavuşturulamamış olan toprak sorunudur. 20. yüzyılın başlarında Rus köylüsünün önemli bir kısmı ya topraksızdı ya da çok az bir toprağa sahipti.²

20. yüzyılın ilk çeyreğinde Rusya'yı meşgul eden ve toprağa bağlı olarak gelişen bu köylü sorunu 1861'de yapılan toprak reformundan yaklaşık 100 yıl önce Rusya'yı yönetenlerin gündemine girmiştir. Rus köylüsü serflik sistemini reddettiğini 1606-1607 İ. İ. Bolotnikov, 1679-1671 S. T. Razin ve 1773-1775 E. İ. Pugaçev ayaklanmalarıyla ortaya koymuştur. Rus yönetici çevresi de bu gidişatın iktidar için son derece tehlikeli

¹ H. U. Belharoyev, "Agrarnaya Reforma P.A. Stolipina," *Biznes v Zakone Ekonomiko-Yuridicheskiy Jurnal* 5 (2009): 32.

² Daniil V. Pavlov, "Forsirovannaya Kollektivizatsiya v SSSR," *Naučno-obrazovatelnyy Jurnal dlya Studentov i Prepodavateley "StudNet"* 4 (2022): 2002.

olduğunun farkındaydı.³ Köylü ayaklanmaları 1861 köylü reformuna kadar azalmak bir tarafa artarak devam etmiştir. Köylü ayaklanmalarını konu alan kronikler, 19. yüzyılın ilk yarısında köylülerin hoşnutsuzluğunun giderek arttığını ve mevcut sosyo-ekonomik düzeni değiştirme arzusununda olduklarını göstermektedir. Nitekim ilk 30 yılda (1796–1826) 990 köylü ayaklanması yaşanmışken ikinci 30 yılda ise 1799, yani neredeyse iki katı kadar artış göstermiştir. Köylü hareketi, serfliğin kaldırılmasının arifesinde Rusya’da gelişen devrimci ortamın önemli bir bileşenidir. Reform için hazırlık yapılan yıllar köylüler arasında kitle hareketinin önemli ölçüde büyümesine yol açtı. 1857 yılında 192, 1858 yılında 528, 1859 yılında 938 ve 1860 yılında 354 köylü ayaklanması kaydedilmiştir.⁴

Her gün artan köylü ayaklanmaları hükümet mensuplarını bu konuda bir şeyler yapmaya mecbur etmiş ve serfliği ortadan kaldırmak üzere çalışacak gizli bir komisyon kurdurmuştur. Son derece önemli olan bu girişim uzun süre çara yakın dar bir soylu çevrenin tasarrufu olmaktan çıkmış ve kısa süre içerisinde Köylü İşleri Ana Komisyonu kurulmuştur (Главный комитет по крестьянским делам). Ortak komisyon 1860 yılının Ekim ayında çalışmalarını tamamlamış ve projelerini baş komisyona teslim etmişlerdir. Komisyon köylülere verilmesi düşünülen arazilerin büyüklüğünü azaltıp vermeleri gereken vergileri artırdıktan sonra reform projesini Devlet Şurası’na sunmuş ve şura projeyi 17 Şubat 1861 tarihinde onaylamıştır. Şuradan sonra proje II. Aleksandr tarafından 19 Şubat’ta imzalanmış ve kanun haline gelmiştir.⁵

Çar aynı gün, Köylülerin Hürriyetine Dair Manifestoyu imzaladı. Hazırlanan “Tüzükler” Avrupa Rusya’sının 45 eyaletinde ilan edilerek, köylülerin uzun ve sancılı kurtuluş sürecinin başlatmış oldu. Manifesto’da, 1861’den 1863’e kadar iki yıl boyunca köylülerin, serflik dönemindekilerle aynı yükümlülükleri üstlenmek zorunda oldukları belirtilmiştir.⁶ Manifesto ve “Tüzük” özünde üç temel konuyu ele alıyordu: Köylülerin bireysel özgürlükleri, onlara toprak tahsisi ve geri satın alma antlaşması. Bireysel özgürlük ile kastedilen ise Manifesto ile köylülere kişisel özgürlük ve medeni haklar tanınmasıydı. Buna göre köylü, taşınır ve taşınmaz mallara sahip olabilir, ticari işlemler yapabilir ve tüzel kişilik olarak hareket edebilirdi. Toprak sahibinin kişisel vesayetinden kurtulmuş olanlar, onun izni olmadan evlenebilir, hizmet ve eğitim kurumlarına girebilir, ikamet yerini değiştirebilir, burjuva ve tüccar sınıfına geçebilirdi. Hükümet aynı zamanda özgürleşen köylüler için yerel yönetim organlarının kurulmasını kolaylaştırdı.

Köylülere toprak tahsisi “Tüzük” ile düzenlenmiş, tarla ölçüleri toprağın verimliliğine göre belirlenmiştir. Dağıtımda esas almak üzere tüm Rusya toprakları kara, kara olmayan ve bozkır toprakları olarak üç kısma ayrılmıştır. Bu taksimatın her birinde, köylünün tarla payının en yüksek ve en düşük ölçüleri belirlendi (en yüksek, köylünün

³ Viktor Timofeeviç Ryazanov, “Reforma 1861 Goda v Rossii: Priçini i İstoriçeskie Uroki,” *Vestnik Sankt-Peterburgskogo Universiteta* 5/2 (2011): 4.

⁴ Boris N. Mironov, “Krestyanskoe Dvijenie v Rossii Nakanune Emansipatsii Kak Moment İstini,” *Vestnik Sankt-Peterburgskogo Universiteta İstoria* 64/3 (2019): 819.

⁵ V. V. Prihodko, M. V. Saribaşeva & B. A. Eršov, “İstoriçeskoe Znaçenie Otmenı Krepostnogo Prava v Rossii,” *Aktualnie Problemi Gumanitarnih i Estestvennih Nauk* 12 (2011): 183–184.

⁶ Bogdan A. Eršov, Vladimir A. Tonkih & Ludmila İ. Kondratenko, “Krestyanskaya Reforma 1861 Goda v Rossii i sovremennost,” *Agrarian History* 10 (2022): 57.

toprak sahibinden daha fazlasını talep edemeyeceği maksimum miktardı; en düşük ise toprak sahibinin köylüye vermeye hakkı olmayan minimum miktardı). Köylü ile toprak sahibi arasındaki gönüllü anlaşma bu sınırlara dayansa da nihayetinde ilişkileri tüzük belirliyordu. Toprak sahibi ile köylülerin çatışmaya düştüğü noktalarda, anlaşmazlığı çözmek için arabulucular tayin ediliyordu.⁷

Reform, toprak sahibinin, köylünün payı da dahil olmak üzere, toprak üzerindeki mülkiyet hakkının tanınması esasına dayanıyordu. Toprağın kullanımı için köylünün vergi ödemesi gerektiği gibi köylüler, toprağı kullanabilmek için onu toprak sahiplerinden satın almak zorundaydılar. Hükümet bu şekilde köylülere toprak tahsis etmenin mümkün olduğunu kavramıştı, ancak bu şekilde köylülerin toprak ihtiyacı tam olarak karşılanamamıştır. Kanun, bir yandan köylülere toprak tahsis edilmesini, öte yandan da onları toprak sahibine ekonomik olarak bağlayacak bir tahsis yapılmasını öngörüyordu.⁸

Tüm eksikliklerine rağmen köylü reformu Rusya tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu reform, Rus devletinin ekonomik açıdan gelişmeye zorlamış, toplumun sosyal yapısında değişikliklere yol açmış, ayrıca tamamen yeni ekonomik koşullara uyum sağlamak zorunda olan siyasi sistemin reform ihtiyacını doğurmuştur. 1861'den sonra toprak, adliye, belediye ve askeri alanda yapılan reformlar Rus politik hayatında köklü değişikliklere sebep olmuştur.⁹ Köylü reformunun ülke yönetiminden yerel yönetimlere kadar geniş bir alanda etki göstermesi doğal bir sonuçtu. Zira 1859 yılında nüfusu 67 milyon olan Rusya'da reformla birlikte 30 milyon kişi özgürlüğünü kazandı ve farklı iş alanlarına yöneldiler.¹⁰ Bu da ülke ekonomisinin yeni kapitalist ilişkilerin kurmasına ve modernleşmesine yol açtı. Köylünün özgürlüğüne kavuşması, çalışma piyasasının yoğun bir şekilde büyümesine ivme kazandırdı. Köylüler arasında mülkiyet ve medeni hakların ortaya çıkması, onların tarımsal ve endüstriyel girişimciliğinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Reform sonrası yıllarda tahıl rekoltesinde yavaş ama istikrarlı bir artış olmuştur, 1880'de brüt tahıl hasadında 5 milyon ton artış yaşanmıştır. 1861 yılında Rusya'da 2 bin kilometreden az demir yolu hattı varken, 1880'li yılların başında demir yollarının toplam uzunluğu 22 bin kilometreye ulaşmıştır.¹¹

Fakat tarım reformuna geçici bir eylem olarak değil de kalkınma perspektifinden bakılırsa başarılı olduğu söylenemez. Reform, sivil toplum temsilcileri tarafından değil, liberal görüşlü bir bürokrasi tarafından gerçekleştirildi. Bürokratların bakış açıları her zaman sınırlı olduğu gibi, araç ve yöntemleri de sınırlıydı, bu nedenle reformlar öncelikle idari ve şiddet içeren yöntemlerle gerçekleştirildi. Beklenen özgürlük ne köylünün ne de büyük toprak sahiplerinin istediği gibi olmuştur.¹² 1861 reformu Rus köylüsünün tam

⁷ Prihodko, Saribaşeva & Erşov, "İstoričeskoe Značenie Otmenı Krepostnogo Prava," 184.

⁸ Erşov, Tonkih & Kondratenko, "Krestyanskaya Reforma 1861 Goda," 58.

⁹ Anastasia R. Yanova & Elizaveta S. Gurinova, "Rezultati Otmenı Krepostnogo Prava v Rossii v 1861 Godu," *Bulletin Social-Economic and Humanitarian Research* 4/6 (2019): 23.

¹⁰ Ludmila A. Muravyeva, "Otmena Krepostnogo Prava v Rossii: Priçini, Mehanizm Realizatsii, Značenie," *Gumanitarnie Nauki* 2/6 (2012): 45; A. G. Troynitskiy, *Krepostnoe Naselenie v Rossii, Po 10-y Narodnoy Perepisi* (Saint-Petersburg 1861), 26-27.

¹¹ Yanova & Gurinova, "Rezultati Otmenı Krepostnogo Prava," 24.

¹² Muravyeva, "Otmena Krepostnogo Prava v Rossii," 53.

manasıyla problemlerini çözemedi. Reformdan sonraki Rus köylüsünün yaşadığı süreç toprak ağalarının köylü üzerindeki yarı feodal egemenliklerinin tarihini teşkil etmiştir. Köylüye verilen topraklar yetersiz, kıraç ve bataklık alanlar olduğu için köylünün yaşamı ekonomik açıdan çok değişmemiştir. Zorunlu angarya ve izinli çalışma köylünün üzerinden devam ettirildiği için yarı feodal sitem formu değişmemiştir. Ayrıca, köylüler maddi yaşam standartlarını yükseltme ve orta sınıfa girme koşullarını sağlamayan geri ödemeler ve vergilerin de ağırlığı altında eziliyordu. Rus köylüsünün 1861 tarım reformu ile elde etmeyi amaçladığı özgürlük; ancak yarım yüzyıl sonra Stolipin'in tarım reformu ile sağlanacaktı.¹³

2) 1905 Tarım Reformu

20. yüzyılın ilk çeyreği Rusya tarihinin dönüm noktalarından biri olarak kabul edilir, Rusya için bu zorlu zamanların en önemli olaylarından biri de P. A. Stolipin'in tarım reformudur. P. A. Stolipin'in 1906–1917 yılları arasındaki toprak reformu 1861 yılındaki reformun devamıdır.¹⁴ Stolipin, Rusya'daki ihtilâl hareketini önlemek ve yüzyıllardan beri devam edip gelen "toprak meselesini" halletmek için esaslı tedbirler almayı düşünmüştür. Toprak meselesi, Rusya'da en önemli sosyal ve ekonomik problem olarak devam etmiş ve 1905 ihtilâlini¹⁵ takip eden yıllarda, büsbütün önem kazanmıştır. 1861 yılında köylüler "serbesti" kazanmış, fakat yeter derecede toprak sahibi olamamıştır. Arazinin büyük bir kısmı gayet mahdut büyük toprak sahiplerinin elindeydi. Bu durum sosyalist propagandalara büyük bir güç kazandırıyordu; sosyalistler arazinin büyük toprak sahiplerinden alınarak hemen köylüler arasında bölünmesini istiyor; liberal-demokratlar ise büyük toprak sahiplerinin malikânelerinin satın alınması ve para karşılığında dağıtılmasını savunuyordu. Hükûmet ise mevcut nizamı değiştirmek niyetinde değildi; işte bu yüzden hükûmetle sosyalistler, liberaller arasında ihtilaf çıkıyor, aynı zamanda 10,5 milyon aileyi geçen köylü kitlesi de fırsat buldukça memnuniyetsizliğini dile getiriyordu.¹⁶

Stolipin, Çar'a sunduğu raporlarda, toprağa bağlı köylü ayaklanmalarının başlıca nedeninin köylülerin kendilerine ait topraklara sahip olma isteği olduğunu ileri sürmüştür. Rapora gör köylüler küçük mülk sahibi olurlarsa isyan etmekten vazgeçecekti.¹⁷ Stolipin özellikle bir kökten tarım reformuna önayak olmak istemiştir. Bu reform, 1906 sonbaharında imparatorluğun yasal emri ile getirilecek, 1910 yazında Üçüncü Yasama Meclisi tarafından onaylanacak ve 1911 yasalarıyla daha da geliştirilecekti. Yasa, köylü komünlerinin dağıtılmasını ve güçlü, bağımsız ve bireysel

¹³ V. Danilov, "Kollektivizatsia," erişim 20.02.2025, <https://www.rus-lib.ru/book/35/16/355-400.html>; Muravyeva, "Otmena Krepostnogo Prava v Rossii," 52.

¹⁴ N. Yu. Belokopitova, "Zakonodatelnye Osnovy Agrarnoy Reformy P. A. Stolipina," *Severo-Kavkazskiy Yuridicheskiy Vestnik* 4 (2009): 21.

¹⁵ 1905 Devrimi veya Birinci Rus Devrimi; Rus İmparatorluğu'nda Ocak 1905'ten Haziran 1907'ye kadar gerçekleşen sosyo-politik çatışma. Siyasal ve toplumsal alanda demokratik reformların yapılması istenmiş, devrimin sonuçları olarak serfliğin kaldırılmasından sonra köylülerin toprak için geri ödeme yapmalarının durdurulması ve parlamentarizm ile dinsel hoşgörünün getirilmesi yönündeki reformlar yapıldı. Vitaliy Volovatov, "Pervaya Russkaya Revolyutsia 1905 Goda," erişim 20.02.2025, <https://www.pnp.ru/social/pervaya-russkaya-revolyuciya-proshla-115-let-nazad.html>

¹⁶ Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar* (Ankara: TTK, 2010), 398.

¹⁷ H. U. Belharoev, "Agrarnaya Reforma P.A. Stolipina," *Biznes v Zakone* 5 (2009): 32.

çiftçilerin, Stolipin'in ayık ve güçlü olarak tabir ettiği kesimin ön plana çıkmasını sağlayacak şekilde planlanmıştı. Üretken ve memnun bir köylü grubunun ortaya çıkmasıyla, Rusya kırsalını hayal kırıklığına uğramış bir isyan yuvasından, rejimin muhafazakâr kalesine dönüştürmesi beklenmekteydi.¹⁸

Stolipin, 9 Kasım 1906 tarihinde bir karar çıkararak, köylülerin bundan böyle komünden çıkarak, kendi hisselerini ayrı bir küçük çiftlik haline getirebileceklerini bildirdi. Bu karar bir lâyiha halinde Duma'ya gönderildi ve 14 Haziran tarihinde kanun mahiyetini aldı. Buna tevfikân Rusya'daki komün teşkilâtı içinde yaşayan köylüler 20 yıl içinde komünden çıkacaklar ve her köylü ailesinin kendine ait arazisi olacaktı. İsteyen, kendi hissesini satıp, başka yere gidebilecekti. Stolipin'in bu "Arazi Islahat Kanunu" Rus köylü hayatında büyük değişikliklere yol açtı. Stolipin'in arazi reformu, Rusya için esas itibarıyla önemli ve faydalı bir iş olacaktı; plan iyi tatbik edildiği taktirde Rus köy hayatı tamamıyla değişecek, daha iyi metotlarla ziraatı geliştirmek mümkün olacaktı. Nitekim, kanunun tatbikine başlanmasından on yıl sonra, 2 milyondan fazla köylü ailesi, komünden çıkmış, kendi başlarına, küçük çiftlikler kurmuştu. Fakat reformun uygulanmasında en başından itibaren bazı yolsuzluklar ve spekülasyonlar yapılarak, köylülerin bir kısmı eskisine nispetle daha kötü bir duruma düşürüldü; Köylü Bankası ve arazi sahiplerinin kârını temin etmek için birtakım tedbirler alındı; kendi başlarına küçük çiftlikler kuran köylülerin bir kısmı aldıkları krediyi ödeyemeyerek topraklarını satmak ve göç etmek zorunda kaldılar. Stolipin'in bir terörist tarafından öldürülmesi (1911) ve hükümetin Stolipin reformlarından kuşkulananmaya başlaması, söz konusu girişimin kuvvet kaybetmesine sebep oldu. Dahası, mevcut siyasi atmosfer içerisinde artık reformun uygulanması da mümkün görünmüyordu; çünkü I. Dünya Savaşı başlamış ve ardında da Bolşevik Devrimi meydana gelmişti. Toprak meselesinin radikal çözümü ihtilalden sonra kurulacak olan Sovyetler Birliği'ne kalmıştı.¹⁹

3) Yeni Ekonomi Politikası ve Komünist Parti Kongrelerinde Alınan Kararlar

Bolşevikler 1917 Kasım'ında Rusya'da yönetimi kolayca ele geçirmiş olsa da bu gücün istikrara kavuşması birkaç yıllık çetin mücadeleyle mümkün olabilecekti. İç savaş sonrasında Sovyet Rusya tükenmiş ve mahvolmuştu. 1920 ve 1921 kuraklıkları ve son yıldaki kıtlık, felakete son ve korkunç bir bölüm eklemişti. İlk olarak kansız bir şekilde gerçekleşen Ekim Devrimi'nden sonra, salgın hastalıklar, açlık, savaş, idam ile ekonomi ve toplumun tamamen çökmesi sonucunda 20 milyon insan ölmüştür.²⁰ 1921'de Yeni Ekonomi Politikası (NEP)²¹, Lenin'in kötü durumda olan ekonomiyi içinde bulunduğu feci durumdan kurtarmak için partiye dayattığı bir acil durum tedbiriydi. Yeni Ekonomi Politikası bir uzlaşma, sosyalizme giden yolda geçici bir sapma ve ülkenin toparlanması için bir fırsattı. Lenin'in ifadesiyle, bu politika "köylüler için Brest-Litovsk" idi. Bu politika pek çok Bolşevik liderin beklentilerinin çok üstünde bir başarıya ulaştı. Sisteme tam anlamıyla kendini adanmış komünistlerden bazılarının dahi gönülsüzce yaklaştığı

¹⁸ Nicholas V. Riasanovsky & Mark D. Steinberg, *Rusya Tarihi*, çev. Figen Dereli (İstanbul: İnkılap, 2016), 430-431.

¹⁹ Kurat, *Rusya Tarihi*, 399-400.

²⁰ Steinberg, *Rusya Tarihi*, 509-527.

²¹ Novaya Ekonomičeskaya Politika

program, kısa zamanda ekonomiyi toparlamaya başladı.²²

Üretim ve ticaretin bir şekilde yeniden canlanarak meyve ve sebze gibi gıda ihtiyaçlarının sıradan insanlara ulaşması gerekiyordu. Bu amaçla Pazar ekonomisinin bazı özellikleri Yeni Ekonomi Politikasıyla yeniden uygulanmaya başlandı. Zorla buğday alımına son verildi ve buğdaydan son zamanlarda alınan aşırı yüksek vergi yerine çok daha düşük ve ödenebilir bir vergi konuldu. Köylülerin işçi ve toprak kiralamalarına izin verildi. Ayrıca perakende ticaret yasallaştırıldı ve miktar sınırlaması sonlandırıldı. Ürün fazlalarını pazarda makul bir fiyata satabilecek olmaları, köylüleri üretime teşvik etti. Köylülerin, kazandıkları paralarla bir şeyler alabileceklerini düşünen rejim, perakende ticaret ve tüketim maddeleri üzerindeki devlet tekelini kaldırdı; Devlet Bankası yeniden açıldı ve Kasım 1922’de, altın ve dengeli bir bütçeyle desteklenen, çervonets adı verilen altın karşılığı olan paralar basıldı. Fakat aynı zamanda ruble kâğıt kupürlerin dolaşımı da devam etti. Bütün bunlar, para piyasasının ve borsanın canlanması demektir.²³

Yeni Ekonomi Politikasının sosyal sonuçları birçok komünistin kaygılanmasına sebep oluyordu. 1922’de toplanan 11. Parti Kongresi, uygulanan ekonomi politikalarında sosyalizm aleyhine daha fazla taviz verilemeyeceğini belirtmişti.²⁴ Sovyetler Birliği’nin tarım politikası iki ilke üzerine kurulmuştu: Gıda üretimini artırmak ve tarımda her türlü özelleştirmenin önüne geçmek. Yeni Ekonomi Politikası çerçevesinde ufak tarım alanlarında küçük ölçekli mülkiyet haklarının elde edilmesi özellikle engellenmişti. 1922’de yürürlüğe giren Toprak Kanunu ile tüm topraklar devlet mülkü haline geldi ve köylülerin toprağı kendi menfaatleri için kullanmaları yasaklandı. Toprak, bir topluluk veya kişiler tarafından işlenebilirdi; fakat kanunun 27. maddesine göre toprak alınamaz, satılamaz, hediye edilemez, miras bırakılamaz ve ipotek edilemezdi. Sovyet hükümeti Stolipin’in getirdiğı yasaların aksine köylüleri toprağı kullanan bireyler olmak yerine bir komün olmaya itmiştir. 1925’e gelindiğinde Sovyet Devleti ve köylüler arasında iyice gerilen ilişkiler yeni düzenlemeleri mecbur kılıyordu. Köylüler, Sovyet rejimi altında çiftliklerinin güvende olduğunu düşünmüyorlardı. Bu problemlerden dolayı Sovyet hükümeti 1925 baharında düzenlenen 14. Parti Kongresinde daha esnek bir tarım politikasını onayladı.²⁵

Aralık 1927’de toplanan 15. Parti Kongresi Sovyet Rusya’da yeni bir dönemin başladığını gösteriyordu. Bu toplantı sadece parti içi dengelerinin değiştiğinin işareti değil, aynı zamanda Sovyetler Birliği’nin yönetileceğı siyasi ve ekonomik sistemin yeni bir kalıba gireceğinin de habercisiydi. 15. Kongrenin bir diğer önemli bölümü, ekonominin yeniden yapılandırılması hususuna ayrılmıştı. Sovyet ekonomisinin yeniden yapılandırılması için alınan kararlar ilk beş yıllık plan olarak bilinmektedir. İlk beş yıllık plan 1927 yılında SSCB Devlet Planlama Komitesi tarafından hazırlandı ve “1924/26–1930/32 yılları için “İleriye Dönük Yönelim” adı verildi. Ancak 1926/27–1931/32 yıllarını kapsayan uzun vadeli yönelim daha fazla ilgi gördü. Beş yıllık planın önemini artırmak ve gerekli ilgiyi kazandırmak için planın hazırlanmasına ilişkin direktifler

²² George Vernadsky, *Rusya Tarihi*, çev. Doğukan Mızrak, Egemen Ç. Mızrak (İstanbul: Selenge 2011), 411.

²³ Geoffrey Hosking, *Rusya ve Ruslar Erken Dönemden 21. Yüzyıla*, çev. Kezban Acar (İstanbul: İletişim 2015), 608.

²⁴ Steinberg, *Rusya Tarihi*, 528.

²⁵ Vernadsky, *Rusya Tarihi*, 413–416.

Komünist Partinin 15. Kongresinde de onaylandı. Bu kararın içeriği Sovyet üst yönetiminin büyük bölümünün bakış açısını yansıtıyordu.²⁶ Rus halkı kendini bir ikiz devrimin – endüstriyel ve tarım – içinde bulmuştu ve bu ikiz devrim halkın kaderini 1917 Devrimi’nden bile daha çok etkileyecekti. Bu yönüyle yeni devrim eski devrime zıt bir karakter arz ediyordu. 1917 devriminde büyük halk kitleleri hareketin merkezinde yer alsa da bu devrim tamamen devletin kontrolü altındaydı. Bu defa değişikliği isteyenler yönetici zümre, baskı altında olan ise yine yönetilen halktı. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan ilk beş yıllık plan 1928 yılında duyuruldu ve aynı yılın sonbaharında uygulamaya konuldu. Sosyolojik açıdan ele alındığında ilk beş yıllık plan Rusların tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişinde atılmış en mühim adımlardan biriydi ve kayda değer bir mesafe katedilmişti.²⁷

4) Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Kolektifleştirme Programı

İlk beş yıllık planın temelde iki amacı vardı; birincisi Rusya’yı endüstri toplumuna dönüştürmek ikincisi ise Rus köylüsünü kolektifleştirmekti. Sözlük anlamı “ortaklaştırma”, “ortak kılmak” olan kolektivizasyon ile Sovyetler Birliği’nin amacı daha küçük ve bireysel köylüye ait toprak ve işletmeleri Kolhoz adı verilen büyük üretim kooperatifleri bünyesinde birleştirerek ortak kılmaktı.²⁸ Komünist Parti 15. Kongresi henüz devam ederken patlak veren buğday krizi Sovyet üst yönetiminin kolektivizasyon konusundaki tereddütlerini ortadan kaldırmış ve harekete geçirmiştir. 1927 yılının son iki ayında devletin tahıl alımları, 1926 yılının aynı dönemlerine göre yarı yarıya azalmıştır. Zengin köylüler, belirlenen düşük satın alma fiyatlarından devlete tahıl vermeyi reddettiler. Köylüler tahıllarını fiyatları iki kat veya daha fazla yüksek olan özel tedarikçilere satmayı tercih etmişlerdir.²⁹ Tedbir olarak Ural bölgesinde ve Sibiry’a da pazarlar kapatıldı ve özel ticaret yasaklandı. Köylülere standart bir ücret karşılığında buğdaylarını devlet görevlilerine satmaları emredildi. Saklanan ürünlerin gizlendiği yerden bulup çıkarması için arama ekipleri ilgili yerlere gönderildi. Alınan karşı tedbirler kısa süreli de olsa sonuç vermişti: Alkollü içki üretimi için, hayvan yemi olarak veya daha yüksek fiyatlardan satılmak üzere depolanmış büyük miktarda tahıl ele geçirildi. Devlet dükkanlarında kısa süreli bolluk yaşandı. Fakat 1929’da her şey kötüye gitmeye başladı. Urallarda yaşananları duyan köylüler sadece kendilerine yetecek kadar ekim yaptılar. El konulacak ürünü neden yetiştirelim diye düşündüler. Devlet bu duruma, 1918’de yaptığı gibi aynı şekilde tepki gösterdi. Köylerde “sınıf mücadelesini” başlatmaları ve devlet görevlilerine saklanan buğdayı bulmalarına yardım etmeleri için fakir köylülerden meydana gelen komiteler oluşturdu. Merkezi yönetim, köy meclislerinden bu komitelerin üyelerini “fakir”, “orta”, “kulak”³⁰ köylü olarak sınıflandırmalarını ve sonuncusuna ağır

²⁶ Vernadsky, *Rusya Tarihi*, 417; Hanin İ. Girş, “Tri Varianta Pervogo Patiletnego Plana Ekonomiki SSSR: Ot Realizma k Utopii,” *Ekonomičeskaya İstoria* 20/3 (2022): 55.

²⁷ Vernadsky, *Rusya Tarihi*, 417–421.

²⁸ A. S. Orlov, N. G. Georgievna & V. A. Georgievna, *İstoričeskij Slovar*, 2-e İzd. (Moskova: Prospekt 2012), 227.

²⁹ Girş, “Tri Varianta Pervogo Patiletnego Plana Ekonomiki SSSR: Ot Realizma k Utopii,” 55–56.

³⁰ Kulak, Rus ve Sovyet edebiyatında varlıklı köylü sınıfını tanımlamak için kullanılan bir isimdir. Kulak terimi başlangıçta köylüler arasında ortaya çıkmış ve yeniden satış, spekülasyon ve tefecilikle uğraşan köylüleri ifade etmek için kullanılmıştır. Kulak olarak sınıflandırılmanın temel ölçütü, kırsal toplum veya devlet tarafından kınanan servet edinme yöntemleriydi (düşük satın alma fiyatları, köleleştirici krediler, vb.). “Kulaki,” *Bolşaya rossiyskaya entsiklopediya*, erişim 27.02.2025, <https://bigenc.ru/c/kulaki-6fd800>

vergiler yüklemelerini istedi.³¹

Sovyet yönetimi beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan buğday krizine piyasa şartları çerçevesinde müdahale etmişti fakat bu ve buna benzer krizlerin tekrarlamaması için kalıcı çözümler üzerinde de düşünmüştü. Bunlardan bir tanesi de kolektivizasyondur. Kolektivizasyona giden yolu buğday sorunu açmıştı; fakat tek başına kolektivizasyonun sebebi bu değildi. Dar manada kolektifleştirmenin birkaç sebebi vardı. Bunlardan ilki, ekonomikti. Sanayileşmenin gerçekleşmesi için şehirlerdeki işçilerin beslenmesi ve alınacak ekipman ve malzemelerin parasının temini için yurt dışına satılacak buğdaya ihtiyaç vardı. Devletin köylüden buğdayını satın alacak parası olmadığı için devlet doğrudan köylünün elindeki buğdaya el koymaya karar verdi. İkinci sebep politiktir; Marksizm'e göre köylüler, sosyalist bir devlette yeri olmayan küçük burjuvazi olarak görülüyordu. Köylüler ücretli tarım işçisi haline getirilmek, yani toprakları ve ürettikleri ürünleri ellerinden alınmak zorundaydı. Kolektifleştirmenin amacı; toplumsallaşmanın en üst düzeyde olduğu kolektif çiftliklerin, komünlerin ve kooperatif birliklerinin yaratılmasıdır. Bu durum iktidar partisine kırsal kaynaklar üzerinde kontrolsüz bir kontrole sahip olma olanağı sağlayacaktı. Kolektifleştirme hızına göre SSCB bölgelere ayrıldı: Kuzey Kafkasya ve Volga bölgesi 1932 baharına kadar, Ukrayna ve Belarus 1933 baharına kadar, SSCB'nin geri kalan toprakları ise 1935 baharına kadar kolektifleştirilecekti.³²

Tarım sektörünün yeni plana göre inşa edilebilmesi için ilk başta eski tarımsal yapıların ortadan kaldırılması gerekiyordu. 1929 yılı sonlarında başlayan topyekûn kolektifleştirme, köylülerin büyük çoğunluğuna karşı yıldırma, şiddet, zorlama ve baskıyı da beraberinde getirecekti.³³ 30 Ocak 1930'da Stalin başkanlığındaki Politbüro üyeleri, "Tam kolektifleştirme bölgelerindeki kulak çiftliklerinin ortadan kaldırılmasına yönelik tedbirler hakkında" bir karar kabul ettiler. Alınan bu karara göre, "kulak aktivistleri" toplama kamplarına gönderilme veya idam cezasına çarptırılırken, diğer "kulak unsurları" ise aileleriyle birlikte SSCB'nin ücra köşelerine sürgün edilme veya memleketlerinden ve köylerinden sürülme cezasına çarptırılmıştır.³⁴ Yıkım; yeniliğe karşı gönülsüz bir tavır sergileyen köylülerin hakları, ihtiyaçları ve istekleri hiçe sayılarak insafsızca gerçekleştirilmişti. Bilhassa Kulaklar bu yıkım projesinden büyük yaralar aldılar.³⁵

Kâğıt üzerinde kurulacak olan kolektif çiftliklere kulakların katılmasına izin verilmeyecek ve mallarına el konulacaktı. Partiden gelen araçlar; yerel parti mensupları ve köylü işçiler eşliğinde, köyleri dolaşarak, zengin kişilerin evlerinde arama yapacaklar, saklanmış zenginlikleri bulmak için yatakları delik deşik edecekler, bölmeleri baltalayacaklar ve döşemeleri parçalayacaklardı. Böyle bir ziyaretin yapılacağını tahmin eden bazı kulaklar, bütün değerli mallarını sattılar, büyükbaş hayvanlarını kestiler ve

³¹ Hosking, *Rusya ve Ruslar*, 616–617.

³² Nadejda N. Kulakova, "Priçini Kollektivizatsii i Razoblaçenie Mifa o Mnogomilionnih Poteryah v Hode Ee," *Naučno-obrazovatelnyj Jurnal Dlya Studentov i Prepodavateley* 4 (2020): 530–531.

³³ R. S. Esin, "Raskulaçivanie i Kollektivizatsia na Territorii Sovremennogo Krasnoyarskogo Kraja: ot "Korennogo Pereloma" do İspravleniya "Peregibov na Mestah," *İstoriceskie Nauki i Arheologia* 3/113 (2020): 44.

³⁴ Konstantin P. Oboznıy, "Stalinskaya Kollektivizatsia – Vzgljad 90 Let Spustya," *Krestyanovedenie* 5/4 (2020): 188.

³⁵ Vernadsky, *Rusya Tarihi*, 424.

evlerini terk ettiler. İmkânları varken ayrılmayanların tüm mallarına el konuldu. Bu kişiler üç gruba ayrıldılar. Bir kısmına, kolektif çiftliklerce şart koşulmadığı halde çevre köylerden toprak verildi. Kulaklar, en kötüler olarak tanımlandılar ve hayvanların taşındığı vagonlara bindirilerek Sibirya ve Kazakistan'ın uzak bölgelerine sürüldüler. Bu operasyonun, 1930 yılının ocak ayından Nisan ayına kadar süren ve 141.000 kulağı kapsayan ilk aşaması tutuklamalar ve ulaşımdan sorumlu Sovyet güvenlik birimi GPU tarafından gerçekleştirildi.³⁶

Başlatılmış olan anti-kulak kampanyasının ilerleyen yıllarda kurbanlarının sayısı milyonlara ulaşacaktı. Yaklaşık on yıl kadar devam eden kolektifleştirme sürecinin sonunda sadece yönetim biçiminde değil milyonlarca insanın yaşam ve psikolojik yapısında köklü kırılmalar meydana gelmişti. Evinden ve toprağından uzaklaştırılan ailelerin sayısı yaklaşık bir milyon öngörülüyor ki bu da yaklaşık 5-6 milyon kişi demektir. 1932 yılında Ukrayna, Kuzey Kafkasya ve Rusya'nın ortası, tarımın kamulaştırılması, aşırı yüksek üretim kotaları ve yetersiz hasatlardan dolayı korkunç bir kıtlığa teslim oldu. 1933 yılında kıtlık bittiğinde, 4 ila 5 milyon kişi açlıktan ölmüştü.³⁷

Şüphesiz Rusya tarihinin en tartışmalı ve güncelliğini koruyan konularından biri kolektifleştirme programıdır. Sovyetler Birliği döneminde rejimin verileri ve kontrolü altında kolektifleştirme konusunu ele alan uzmanlar bundan bir başarı hikayesi çıkardılar. Bilhassa sayılar üzerinden yapılan değerlendirmelerde kırsal alanda traktör, biçerdöver ve diğer tarım aletlerinin artan sayısı ve buna bağlı olarak üretimdeki artış üzerinden bir başarı hikayesi anlatıldı. Buna karşın birliği oluşturan Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan ve Ukrayna'dan uzmanlar kolektifleştirmeyi planlı bir soykırım olarak değerlendirmiştir. Bilhassa Sovyetler Birliği dağıtıldıktan sonra yeni verilerin ışığında adı geçen ve diğer cumhuriyetlerde kolektifleştirme sebebiyle milyonlarca insanın kıtlık ve buna bağlı oluşan açlıktan hayatını kaybettiklerinin altı çizilmekte ve bugün de bu tartışmalar güncelliğini korumaktadır.

5) Dahiliye Vekaletinin Kolektifleştirme Raporu

Her ne kadar Sovyetler Birliği kapalı bir devlet olsa da yaşanan kıtlığın kendisi, sebepleri ve sonuçları kıtlık yıllarında dahi gizli kalmamıştır. Sovyetler Birliği'nin içinde bulunduğu durumu yakından takip eden ülkelerden biri de genç Türkiye Cumhuriyeti'dir. Türkiye kuzey komşusunda olup bitenler, bilhassa da büyük kıtlık hakkında bilgiye erken denebilecek günlerde sahip olmuştur. 31 Aralık 1933 tarihinde İçişleri Bakanlığı'nın Cumhuriyet Halk Fırkası'na sunmak üzere "Rusya'daki Açlık ve Onun Sebepleri" isimli hazırladığı rapor Rusya'da devam eden açlığın sebep ve sonuçlarını değerlendirmiştir. Söz konusu rapor öncelikle kıtlık ve açlık ile ilgili yürütülen Sovyet propagandasına cevap vererek başlamıştır. Zira Sovyetler Birliği elindeki tüm imkânları kullanarak ülke içinde yaşanan kıtlık ve buna bağlı oluşan ölümleri gizlemeye çalışmış, hatta bunu diğer sonuçlarını göz ardı ederek ekonomik bir başarı olarak anlatmıştır. Raporda bu konu şöyle değerlendiriliyor:

³⁶ Hosking, *Rusya ve Ruslar*, 617-618.

³⁷ Nadejda F. Kolganova, "Tragedia i Fars: o Rossiyskoy Kollektivizatsii 30-x i Dekollektivizatsii 90-x gg. XX v.," *Yaroslavskiy Pedagogičeskiy Vestnik* 6/123 (2021): 230.

“Bolşevikler Rusya’da devam etmekte olan açlığı inkâr ediyorlar. Açlık yoktur diyorlar bu gayet tabiidir. Çünkü Bolşevikler Rusya ziraatının vaziyetinin iyi bir şekilde olduğunu göstermek için çalışmakla beraber ziraatta kolektifleştirme siyasetinin de muvaffakiyetle tatbik edildiğini ve köylülerin bu siyasetten memnun olduklarını göstermek için çalışıyorlar. Bolşevikler iyi biliyorlar ki, ancak Rusya’yı iktisaden kuvvetli ve zengin göstermekle onlar beynelmilel siyasette bir rol oynayabileceklerdir. Bundan dolayı Bolşevikler Rusya’da devam etmekte olan açlığı gizliyorlar. Rusya’da olan açlığın sebepleri kuruluktan, vaktinde yağmur yağmadığından yani tabii sebeplerden değildir. Çünkü 1931-1932 ve 1933 senelerinde Rusya’da böyle tabii sebepler olmadı. Bilakis bu yıllardaki mahsulat iyi oldu. Buna rağmen Rusya’da açlık devam etmektedir. Demek Rusya’daki açlığın sebebi mahsulatın fena olduğundan ileri gelmiyor. Rusya’da olan açlığın sebebi yalnız Bolşevik Hükümetinin takip ettiği iktisadi siyasetten ileri geliyor. Rusya’da devam etmekte olan açlığın sebeplerini iyi anlamak için aşağıdaki üç meseleyi tahlil etmeliyiz: ...”

Sovyetler Birliği devam eden kıtlık ve açlığı kurak geçen iklim şartları ile açıklarken aynı zamanda da propagandasını da bu yönde yapmıştır. Rapor ise Sovyetler Birliğinde devam eden kıtlık ve açlığın sebebi olarak başarısız Sovyet ekonomi politikalarına işaret etmiş, bu tespiti de ele aldığı üç başlık ile açıklamıştır: “1. Rusya’daki mahsulatın umumi miktarı, 2. Hükümet tarafından ekini toplama siyasetinin esasları ve 3. Kolektifleştirme siyaseti neticesinde Rusya halkı arasında ve hububatı tevzi etmek meselesinde ne gibi değişiklikler oldu bu meseleleri tahlil etmek için Bolşevik istatistiğini gösterilen rakamlara bakalım.”³⁸

Rapor birinci başlığın altında Rusya’daki üretilen mahsulatın yıllara göre nüfus, ekilen alan, elde edilen ürün ve büyükbaş hayvan dağılımı üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. Hazırlanan tabloda tüm başlıklarda bir artış gözlemlenirken sadece büyükbaş hayvan sayısında bir düşüş bilhassa da 1933 yılında veri girişi yapılmamıştır. Bu başlıkta dikkat çekilen husus; bir üretim sıkıntısından ziyade elde edilen ürünün ülke genelinde dağıtımında zafiyetler olduğuna dikkat çekilmiştir. Ayrıca 1918-1921 yılları arasında devam eden iç savaştan ötürü hem ekilen arazinin hem de elde edilen üründe büyük düşüş yaşanmıştır. Ardından uygulanan Yeni Ekonomi Modeli üretimi artırmış olsa da beş yıllık ekonomi planı üretimi olumsuz etkilemiştir. İlgili başlık şu şekilde aktarılmıştır:

“a) Rusya’daki mahsulatın umumi miktarı:

Harp sonu Avrupa’ya nazaran Rusya halkı yıldan yıla daha fazla artmaktadır. Onun için Rusya’daki mahsulatın umumi miktarını bilmekle beraber bu mahsulatın her nüfusa ne kadar isabet ettiğini de bilmeliyiz. Bir yılda toplanan mahsulatın safi miktarını bilmek için biz tohum için gerek olan zahirenin miktarını umumi mahsulatın miktarından çıkarmalıyız. Halkın gıdasında süt ve süttten yapılan türlü yemeklerde rol oynadığından Rusya’daki ineklerin miktarı hakkında rakamlar göstermeliyiz. Bolşevik istatistiğine göre ekin ekilen arazinin miktarı (milyon hektarla hesap edilmiştir) toplanan ekinin

³⁸ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi BCA, 490.1.0./609.111.5., 31.12.1933/1.

miktarı³⁹ ve milyonlarla hesap edilmiş ineklerin miktarını aşağıdaki rakamlar gösteriyor.

Yıllar	1913	1928	1932	1933
1-Milyon ahali	139,7	154,4	165,7	167,7
2-Ekin ekilen arazinin miktarı	102,7	92,2	99,7	98,5
3-Mahsulatin umumi miktarı	816	730	708	837
4-Safi mahsulatin miktarı	684	614	578	709
5-İneklerin miktarı	25,9	30,8	17,7	...

Bu rakamların halk iktisadiyatında ne kadar ehemmiyeti olduğunu anlamak için ekin ekilen arazinin toplanan ekinin ve ineklerin her nüfusa ne kadar isabet ettiğini de bilmek gerekir. Aşağıdaki rakamlar bunu gösteriyorlar.

Yıllar	1913	1928	1932	1933
1-Ekin ekilen arazinin miktarı	1,74	0,64	0,60	0,59
2-Toplanan ekinin safi miktarı	4,90	3,98	3,49	4,23
3-İneklerin miktarı	0,12	0,20	0,11	...

Bu rakamlar açık gösteriyor ki, halihazırda Rusya halkının her nüfusuna isabet eden gıdanın miktarı harbe kadar olan miktardan eksiktir. 1918'den 1921'e kadar devam eden askeri harbi komünistlik siyaseti neticesinde ekin ekilen arazinin ve toplanan ekinin miktarı son derece eksilmiştir. Yeni iktisadi siyaset -NEP- devrinde mahsulatin miktarı yükselmişti. Fakat beş senelik planı tatbik etmeğe başlamaktan beri mahsulatin miktarı daha eksilmiştir. Demek Rusya'nın ziraatı "Zoninin" beklediği neticeleri vermedi. 16 sene sürmekte olan Bolşevik hakimiyeti neticesinde Rusya'da nüfus başına isabet eden gıda miktarı çar zamanında isabet eden miktardan bile eksiktir."⁴⁰

Sovyetler Birliği hayata geçirmiş olduğu beş yıllık ekonomi planı ile ulaşmak istediği sonuçlardan biri de Sovyet toplumunu tarım toplumundan endüstri toplumuna dönüştürmekti. Sovyetler Birliği toplumu dönüştürme noktasında başarılı olmuştur fakat bunun getirdiği sonuçlara hazırlıklı değildi. Hızla sanayileşen Sovyet toplumu beslemekte büyük sıkıntılar yaşadığı bir şehirli nüfusun da meydana gelmesine sebebiyet vermiştir. İç savaş ve Yeni Ekonomi Politikası dönemlerinde elde edilen ürünün nüfusa dağıtımında bir yeterlilik ve denge görülürken, bu denge bilhassa beş yıllık plan yıllarında bozulmuş ve kıtlık ile sonuçlanmıştır. Bilhassa şehirlerde nüfus artarken uygulanan kolektifleştirme politikası neticesinde hayvan üretimi ve buna bağlı olarak hayvansal gıda da ciddi kayıplar yaşanmıştır. 1928 ile 1932 yılı verileri karşılaştırıldığında tüm Rusya'daki büyük ve küçükbaş hayvan sayısında yarı yarıya kayıp yaşamıştır. Bu kayıplar ile ilgili başka bir rapor Moskova Büyükelçiliği tarafından üç yıl önce 1930 yılında yazılmıştır. Elçilik raporu da ilgili yıllardaki kayıpları teyit eder niteliktedir. Elçilik söz konusu raporunda bilhassa

³⁹ Milyon sentnerlerle hesap edilmiştir. 1 sentner 50 kilodan ibarettir.

⁴⁰ BCA, 490.1.0./609.111.5/2-3

kolektifleştirmeye bağlı olarak Rusya’da baş gösteren büyük ve küçük baş hayvan kayıplarını şöyle rapor etmektedir:

“Kolektifleştirme siyasetinin neticesi olmak üzere köylü ve çiftçilerin elinde bulunan büyük ve küçük her nevi hayvanata mahalli kolhozlarınca vaziyet edilmişti. Köylülerden birçoklarının ellerindeki hayvanatı bu şekilde kaybetmektense ucuz da olsa satmağa teşebbüs ettikleri ve satamadıklarını da kestikleri ve hatta bazılarının ormanlar içerisinde başı boş saldıkları anlaşılmıştır. Gerek bu halât neticesi gerekse evvelden icap eden tedabirin alınmadan köylünün elinden birçok hayvanatın ve bu suretle bunların iâşe ve diğer ihtiyaçlarının temin edilmemesi bu hayvanattan birçoğunun telef olmasına sebebiyet vermiş ve tahmini bir hesaba göre kolektifleştirme siyasetine başlandıktan beri hayvanat %40 nispetinde azalmıştır.”⁴¹

Tekrar ilk rapora dönecek olursak, rapor ilgili başlık altında hazırladığı iki tablo ile bu süreci şu şekilde değerlendirmektedir.

“b) Hükümet tarafından toplanan ekinin miktarı:

Malum olduğu veçhile Bolşevik Hükümetinin iktisadi siyaseti Rusya’nın sanayini inkişaf ettirerek Rusya’yı sanayileştirmekten ibarettir. Sanayinin inkişaf etmesi neticesinde şehirlerdeki ahalinin miktarı da artmıştır. Aşağıdaki rakamlar bunu açık gösteriyor:

Yıllar	1913	1927-28	1932-33	1933-34
Şehir ahalisi (Milyon)	25,4	26,7	38,7	41,2
Bütün Rusya halkına nazaran şehir ahalisi (yüzdelik)	%18,3	%18,3	%23,4	%24,6

Bu yıldan yıla artmakta olan şehir ahalisini gıda ile temin etmek lazımdır. Bunun için hükümet “Kolhoz” “Sovhoz” ve müstakil çiftçi olan köylerden hububatı tazyikle kendisine alıyor kendi elinde toplanmış olan hububatı hükümet bilhassa sanayi ile meşgul olan vilayetlerdeki ahali, şehir halkı yalnız pamuk ekmekle meşgul olan Türkistan halkı arasında tevzi ediyor ve harice çıkararak satıyor. Bugün Rusya’da nüfus başına aşağıda gösterilen miktarda ekin isabet ediyor, ekinin miktarı sentnerle hesap edilmiştir.

Yıllar	1913	1922-23	1927-28	1931-32	1932-33	1933-34
Şehir halkı	3,64	3,10	2,99	5,62	5,32	...
Köy halkı	4,30	3,53	4,25	2,66	2,88	3,19

Harbe kadar, harbi komünistlik ve NEP zamanında yani 1929-1930’a kadar köylerde şehirlere nazaran nüfus başına fazla miktarda ekin isabet etmiştir. Hükümete verdikten sonra kendi elinde kalan ekinin bir kısmını köylüler hayvanlarına vermek mecburiyetindedirler. Her köylü bir yılda kendisi ancak 2,6 sentrer ekin tüketiyor. 1931-32’de hükümet köylülerin kendilerine ancak

⁴¹ T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (TDA), 571/34487-135865-26

açlıktan ölmeyecek kadar ekini bırakmıştır. Bundan dolayı bu yıllarda köylerde hayvanlar açlıktan kırlmıştır. Köylerdeki hayvanların hesabı ne derecede eksildiği aşağıdaki rakamlar gösteriyor. Hayvanlar milyonlar ile hesap edilmiştir.⁴²

Yıllar	Büyükbaş hayvanlar	Koyunlar	Domuzlar
1928	70,5 m.	133,3 m.	26,6 m.
1932	29,2 m.	47,9 m.	10,1 m.

Rapor Rusya’da yaşanan kıtlık ve açlığın en önemli sebebi olarak üçüncü ve son başlıkta Rusya’da uygulanan kolektifleştirme politikası ve bunun sonucunda Rus halkı arasında gıdanın dağıtımı ve gıdaya ulaşımında yaşanan engellemeler ve zorlukları ele almıştır. Rapora göre Sovyet yönetimini, şehir halkını gıdaya ulaşımında ayrıcalıkları bakımından üç gruba ayırmıştır. Bunlar içerisinde çoğunluk ve en imtiyazlı grup komünistlerdi. Kendileri için özel olarak “kapalı tevzi dükkanları” kurulmuş, buralarda istedikleri üründen istedikleri kadar ucuza alabilmişlerdir. İmtiyazlı ikinci grup sanayide çalışan işçilerdi, hükümet kendilerine kart ile geçinebilecekleri kadar gıda satışı yapıyordu. Komünistler ve sanayi işçileri ile kıyaslandığında gıdaya ulaşım noktasında daha dezavantajlı olanlar memurlardı. Devlet kendilerine yeteri kadar gıda vermediği için eksik kalan kısmı piyasadan temin etmeleri gerekiyordu fakat piyasa fiyatları yüksek olduğu için aldıkları maaşla bu eksikliği tamamlayamıyorlardı. Şehirliiler arasındaki en dezavantajlı grup raporun ifadesiyle hükümet tarafından kasten her şeyden mahrum edilen eski burjuva ve orta halli insanlardı. Sovyet hükümeti bu insanların gıdaya ve işe erişimini kasten engelliyordu ve toplumdaki isimleri de “mahrum olanlardı.” Kasten mahrum edilenlerin toplam şehir nüfusuna oranları %20-25 iken sayıları 8 milyon civarındaydı. Söz konusu bu grubun çektiği açlıkta mahsulatın azlığı ya da çokluğu etkili olmamış, bilhassa kaynağı iktidar olan bir kasit mevcuttur.

Şehirlerde gıda dağıtım politikası bu şekilde işletilirken köylerde durum biraz daha farklıydı. Yürütülen kolektifleştirme politikasının sonucu olarak köylüler gruplara ayrılmıştır. Rapor sürekli açlık sıkıntısı çeken Rus köylüsünün içinde bulunduğu bu durumun sebebi olarak kolektifleştirmenin tarıma olan etkisini görmektedir. Rapor bu başlık altında devlet çiftliklerinde mecbur çalışan köylü ile müstakil kalabilmiş ya da bir şekilde devlet tarafından izin verilmiş köylüler arasındaki yaşam ve gelir standartları arasındaki farklara da dikkat çekmiştir. Hükümet köylülerin devlet çiftliklerine gönüllü katılımını sağlamak için bu çiftliklerde insan gücünden ziyade makinalı tarıma geçileceği bu çiftliklerin tarım aletleri ile temin edileceği vaadini vermiştir fakat bu konuda da başarılı olamamış, bu da üretimi olumsuz yönde etkilemiştir. Devlet çiftliklerinde eksik kalan sadece tarım aletleri değildi, çiftlikler nitelikli eleman ve yönetici açısından da eksik kalmıştır. Raporun ilgili tespitleri son başlık altında şu şekilde verilmiştir:

“c) Kolektifleştirme siyaseti neticesinde Rusya halkı arasında gıdayı tevzi etmek meselesinde ne gibi değişiklikler oldu?

Şehir halkı arasında gıda basit bir tarzda tevzi ediliyor. Şehir halkı arasında en

⁴² BCA, 490.1.0./609.111.5/3-5.

imtiyazlı ve büyük tabaka elbette komünistlerdir. Komünistler için ayrı “kapalı tevzi dükkanları” kurulmuştur ve onlar bu dükkanlardan her şeyi en ucuz fiyatlarla istedikleri kadar alabiliyorlar. Sonra şehirlerde imtiyazlı olan sınıf sanayide çalışmakta olan işçilerdir. Onlara hükümet kart ile geçinecek kadar gıdayı satıyor. Hükümet müesseselerinde çalışmakta olan memurlara hükümet tarafından satılan gıda kâfi derecede olmadığından onlar kendilerine lazım olan gıdayı piyasadan satın almak mecburiyetindedirler. Fakat piyasadaki fiyatlar son derece yüksek olduğundan onların aldıkları maaş kâfi gelmiyor. Şehir ahalisinden en feci bir vaziyette olanlar Bolşevik hükümeti tarafından her şeyden mahrum edilmiş eski burjuva ve orta halli olan adamlardır, bunlara hükümet ne gıda ne de iş veriyor. Bundan dolayı bunların adı “mahrum olanlardır.” Bunların hesabı 8 milyondur ve onlar şehirlerdeki ahalinin %20-25’ini teşkil ediyorlar. Tabiatıyla bu mahrum olanlar açtır ve onların vaziyetlerine mahsulatın iyi olup olmaması tesir etmiyor. Köylüler arasında gıdayı tevzi etmek işi başka bir şekildedir. Kolektifleştirme siyaseti köylülere ayrı ayrı gruplara taksim etti, fakat Rusya’daki köylülerin daima açlıktan ıstırap çektiklerinin sebebini iyi anlamak için biz kolektifleştirme siyasetinin ziraat sahasında ne gibi neticeler verdiğini bilmeliyiz. Köylülere kolektifleştirmekten maksat nedir? Elbette Bolşeviklerin kendileri gibi köylerde sosyalizm esasında hayat kurmak değildir. Bolşevik hükümetinin bütün siyasetine karşı olan köylüler şehirlere kâfi miktarda hububat vermiyor ve onu vermemek için hükümetle mücadele ediyorlar. Şehirle köy arasında hububatı tevzi etmek için hükümete köylülere kendi emri altına almak lazım oldu. İşte bu maksatla hükümet köylerde kolektifleştirme siyasetine başlayarak “Kolhos” ve “Sovhos” adlı teşkilatları kurdu ve köylülere bu teşkilatlara girmeye mecbur etti. Şimdi hükümet bu teşkilatlardan hububatı istediği kadar tazyikle alıyor. Kolektifleştirme siyaseti kuvvetli bir tarzda 1930’da başladı. 1927’de köylülerin ancak %0,8’i kolektifleştirilmişti. 1930’da %26,6, 1931’de %55,2 ve 1932’de %61,5’i kolektifleştirilmiştir. 1927’de kolhozlara iştirak eden 12,5 köylü evi 1932’de 17,7 eve çıkmıştır. 1932’de 25 milyon evden ibaret olan köylülerden 15 milyon ev kolektifleştirilmiştir. Kolхозlarda çalışmakta olan köylülerin istihsal aletleri müşterektir. 1932’de kolhozlar tarafından ekin ekilen arazinin %95,1 ve ineklerin %40,4 müşterek olmuştur. Fakat 1933’te hükümet kolхозlardaki köylülerin inek, kuş ve bahçelerini kendilerinin hususi idaresine bırakmıştır. Hükümetin himayesi altında olduklarından kolхозlarda çalışmakta olan köylülerin vaziyetleri müstakil çiftçilerin vaziyetine nazaran daha iyidir. 1933’te Rusya’da ancak 9,33 milyon müstakil çiftçi ailesi kalmıştır. Kolхозda olan bir köylüye ekin ekilen arazinin miktarı 6,19 hektar ve ineklerin miktarı 0,79 isabet ettiği halde, müstakil çiftçilere ekin ekilen arazinin miktarı ancak 3,60 hektar ve ineklerin miktarı da 0,53 isabet etmiştir. Fakat kolхозlarda çalışan köylüler hükümet tarafından himaye edilmelerine rağmen müstakil çiftçilere nazaran daha fena çalışıyorlar. Çünkü müstakil çiftçiler kendi menfaatleri için çalıştıklarından mümkün olduğu kadar faaliyet gösteriyorlar. Bunu Bolşevik matbuatı da itiraf ediyor. Kolhozların ve kolхозlarda çalışmakta olan köylülerin varidatları hakkında maalesef kâfi derecede malumat yoktur. Fakat şu malumdur ki, kolхозda çalışmakta olan her köylü bir günde ancak 52 kopeyka kazanabiliyor. Elbette bu para epey

azdır ve onun yükselmesine de ümit yoktur. Kolektifleştirme siyasetine başlarken Bolşevik hükümeti kolhozlara traktörler ve diğer ziraat makinaları vererek onların mahsulatını iptidai aletle çalışmakta olan müstakil çiftliklere nazaran yükseltmek istemiştir.

Fakat tecrübe gösterdi ki, kolhozları makineleştirmek işi yıldan yıla yükselmemiştir bilakis eksilmiştir. Kolхозlarda çalışmakta olan kuvvetlerden makine kuvveti teşkil etmiştir: 1927'de- %80,6, 1928'de- %66,6, 1929'da %58,7, 1930'da %19,1, 1931'de %14,3, 1932'de %16,0

Kolхозlarda ziraat makineleri kâfi miktarda olmadığından ve hayvanların yokluğundan onların işi inkişaf edemiyor. Bundan dolayıdır ki 11 Eylül 1932'de hükümet müstakil çiftçilerin kolхозlarda çalışmakta olan köylülere kendi hayvanlarını vererek yardımda bulunmalarını mecbur etti. Sonra kolхозlarda çalışmakta olan ziraat mütehassısları –Agranom– ve zooteknikler de kâfi derecede değildir. 1931'de kolхозların ancak %3,9'unda agranom bulunabilmiştir. Geriye kalan kısmında ziraattan hiç malumatı olmayan 18-22 yaşlarında komünistler rehberlik etmişlerdir. Kolektifleştirme siyaseti başlarken Stalin Rusya'da ziraatın son derece inkişaf edeceğini ve üç sene sonra Rusya dünyanın en zengin zirai devleti olacağını vadetti. Bu üç yıl geçti fakat Rusya'da zenginlik yerine açlık devam etmektedir. Buharin ve Rikof gibi sağ komünistler kolektifleştirme siyasetine karşı oldular. Stalin'in bu siyaseti hakkında onlar aşağıdaki sözleri söylediler:

- i. Köylüler kolhozlara kendi ihtiyarlarıyla iştirak etmediler.
- ii. Kolektifleştirme siyaseti neticesinde köylüler hükümete düşman olmakla beraber bu siyaset köylüleri işçilerden ayırmaya sebep olur.
- iii. Kolektifleştirme siyasetinin inkişafı ve köylerdeki zenginlere hücum edilmesi neticesinde memlekette ekmek bulunamaz. Bugün bu fikirlerin ne kadar hakikat olduğu meydandadır. Kolhozlara kendi ihtiyarları ile yalnız hiçbir mülkleri olmayan fakir köylüler iştirak ettiler. Çünkü bu köylülerin kaybedecek hiçbir şeyleri yoktu. Orta halli köylüleri ise hükümet cebr ve tazyikle kolhozlara bağladı. Kolhozlara girmemek için köylüler son derece mücadele ettiler, çünkü köylüler bu teşkilatların ancak onların mahsulatlarını almak için kurulduğunu pek iyi biliyorlardı. Bu mücadele hala devam etmektedir. Ve bu mücadelede şimdilik silahlı olan hükümet yeniyor. Fakat bu siyasetin neticesinde bugün Rusya halkı açtır. Hatta bu senenin iyi mahsulatına rağmen açlık devam etmektedir. Rusya'da yalnız "mahrum olanlar" aç değildir. Kolхозlarda çalışmakta olan köylüler de önlerinde doyabilecekleri kadar ekmek bulamıyorlar. Çünkü hububatı hükümet kendisine alıyor. Rusya'da devam etmekte olan bu açlığın sebepleri tabiattan değildir. Buna sebep olan şey yalnız Bolşevik Hükümeti tarafından takip edilmekte olan iktisadi siyasettir.

Stalin'in bu siyaseti esasında değişmeden Rusya halkı açlıktan kurtulmayacaktır. Köylüler ile hükümet arasında mücadele devam edecektir. Ve hiç şüphesiz bu mücadelede köylüler hükümeti yenecektir."⁴³

⁴³ BCA, 490.1.0./609.111.5/5-10.

Sonuç

Sovyetler Birliği dışı kapalı bir yapı olduğu için dünyanın geri kalanı ülke içerisinde olanlar hakkında yeteri kadar sağlıklı bilgi alamamıştır. Bu boşluğu ise çoğu zaman Sovyet propaganda makinesi doldurarak, kitleleri manipüle etmiştir. Sovyetler Birliğini yakından takip eden Türk diplomat ve bürokratları çok erken tarihlerde bu muazzam güce karşı Sovyet propagandasını aşarak kendi kaynakları üzerinden olup biteni değerlendirebilme kabiliyetini gösterebilmiştir. Rapor Buharin ve Rikof gibi sağ komünistlerin kolektifleştirme siyasetine karşı oldukları değerlendirmesini yaparken yanılmamıştır. Zira kendisinden üç yıl önce 5 Mart 1930 tarihli Moskova Büyükelçiliğinin raporunda da kolektifleştirmenin Komünist Partinin hilafına hayata geçirildiği tespit edilebilmiştir⁴⁴. Sovyetler Birliği kıtlığı kurak iklim şartları ile izah etmiş olsa da rapor ilgili yıllarda kurak bir iklim olmadığını ortaya koyarken ürünün taksimatında da sistematik hatalar olduğunu ortaya koymuştur. Öyle ki Sovyet toplumunda ürüne ulaşma noktasında ayrıcalıklı zümreler meydana gelmiş, mevcut ürün ihtiyaç sahibi halk arasında adil dağıtılmamıştır. Bu da programın uygun kadrolarla yürütülmemesinin bir diğer neticesi olmuştur. Rapora göre bir şekilde müstakil kalan çiftçilerin yaşam standartları kolektife dahil olan çiftçilerden tüm engellemelere rağmen daha iyiydi. Sovyetler Birliği kolektif çiftliklere ilgiyi ve gönüllü katılımları arttırmak için makinalı tarım ve insan gücüne ihtiyacın azaltılacağı yönde propaganda yapmıştır, fakat günün sonunda ilgili çiftlikleri yeteri kadar tarım aletiyle donatamadığı gibi eksik kalan iş gücünü müstakil kalan çiftçilerin hayvanlarına el koyarak giderme yoluna gitmiştir. Gönüllü olarak devlet çiftliklerinde çalışmayan ve toprakları ellerinden alınan köylüler ya sürgün edilmişler ya da büyük şehirlere göç etmişlerdir. Rapor tüm Sovyetler Birliğinde ekilen arazi, elde edilen ürün, büyük ve küçük baş hayvan sayılarını yıl esaslı hazırladığı tablolar ile analiz ederek yaşanan kıtlık ve açlıkta kolektifleştirme programının başarısızlığını ortaya koymuştur. Ayrıca elde edilen bu istatistiksel bilgiler raporun kendisi bundan sonra Rusya ve kolektifleştirmeden zarar görmüş Ukrayna, Kazakistan, Kırgızistan vs. gibi ülkelerin araştırmacılarına da farklı bir referans sağlayacaktır.

Beyanname:

- Etik Kurul İzni:** Etik Kurul İzni gerekmemektedir.
- Katkı Oranı Beyanı:** Yazar, makaleye başkasının katkıda bulunmadığını beyan etmektedir.
- Çıkar Çatışması Beyanı:** Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

Declarations:

- Ethics approval:** Not applicable.
- Author contribution:** The author declares no one has contributed to the article.
- Competing interests:** The author declares no competing interests.

⁴⁴ TDA, 571/34487-135865-27.

KAYNAKÇA

- BCA. 490.1.0./609.111.5. 31.12.1933.
- TDA. 571/34487-135865-26
- TDA. 571/34487-135865-27
- Belharoev, H. U. "Agrarnaya Reforma P. A. Stolipina." *Biznes v Zakone, Ekonomiko-Yuridicheskiy* 5 (2009): 32–34.
- Belokopitova, N. Yu. "Zakonodatelníe Osnoví Agrarnoy Reformí P. A. Stolipina." *Severo-Kavkazskiy Yuridicheskiy Vestnik* 4 (2009): 21–25.
- Eršov, Bogdan A., Vladimir A. Tonkih & Ludmila İ. Kondratenko. "Krestyanskaya Reforma 1861 Goda v Rossii i sovremennost." *Journal "Agrarian History* 10 (2022): 55–61.
- Esin, R. S. "Raskulaçivanie i Kollektivizatsia na Territorii Sovremennogo Krasnoyarskogo Kraya: ot "Korennogo Pereloma" do İspravleniya "Peregibov na Mestah." *İstoriçeskie Nauki i Arheologia* 3/113 (2020): 43–46.
- Girş, Hanin İ. "Tri Varianta Pervogo Patiletnego Plana Ekonomiki SSSR: Ot Realizma k Utopii." *Ekonomiçeskaya İstoria* 20/3 (2022): 52–71.
- Hosking, Geoffrey. *Rusya ve Ruslar Erken Dönemden 21. Yüzyıla*. Çev. Kezban Acar. İstanbul: İletişim, 2015.
- Kolganova, Nadejda F.. "Tragedia n Fars: o Rossiyskoy Kollektivizatsii 30-x i Dekollektivizatsii 90-x gg. XX v." *Yaroslavskiy Pedagogiçeskiy Vestnik* 6/123 (2021): 229–234.
- Kulakova, Nadejda N. "Priçini Kollektivizatsii i Razoblaçenie Mifa o Mnogomilionnih Poteryah v Hode Ee." *Nauçno-obrazovatelnyy Jurnal Dlya Studentov i Prepodavateley* 4 (2020): 529–534.
- Kurat, Akdes Nimet. *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar*. Ankara: TTK, 2010.
- Mironov, Boris N.. "Krestyanskoe Dvijenie v Rossii Nakanune Emansipatsii Kak Moment İstiní." *Vestnik Sankt-Peterburgskogo Universiteta İstoria* 64/3 (2019): 817–842.
- Muravyeva, Ludmila A. "Otmena Krepostnogo Prava v Rossii: Priçini, Mehanizm Realizatsii, Znaçenie." *Gumanitarníe Nauki* 2/6 (2012): 42–53.
- Oboznyi, Konstantin P. "Stalinskaya Kollektivizatsia – Vzglyad 90 Let Spustya." *Krestyanovedenie* 5/4 (2020): 188–197.
- Orlov, A. S., N. G. Georgievna & V. A. Georgievna. *İstoriçeskiy Slovar*. 2-e İzd. Moskova: 2012.
- Pavlov, Daniil V.. "Forsirovannaya Kollektivizatsiya v SSSR." *Nauçno-obrazovatelnyy Jurnal dlya Studentov i Prepodavateley* 4 (2022) 2001–2007.
- Prihodko, V. V., M. V. Saribaşeva & B. A. Eršov. "İstoriçeskoe Znaçenie Otmenı Krepostnogo Prava v Rossii." *Aktualnie Problemy Gumanitarnih i Estestvennih Nauk* 12 (2011).
- Riasanovsky, Nicholas V., & Mark D. Steinberg. *Rusya Tarihi*. Çev. Figen Dereli. İstanbul: İnkılap, 2016.
- Ryazanov, Viktor Timofeeviç. "Reforma 1861 Goda v Rossii: Priçini i İstoriçeskie Uroki." *Vestnik Sankt-Peterburgskogo Universiteta* 5/2 (2011): 3–17.
- Troynitskiy, A. G. *Krepostnoe Naselenie v Rossii, Po 10-y Narodnoy Perepisi*. Saint-Petersburg: 1861.

Vernadsky, George. *Rusya Tarihi*. Çev. Doğukan Mızrak, Egemen Ç. Mızrak. İstanbul: Selenge 2011.

Yanova, Anastasia R. & Elizaveta S. Gurinova. "Rezultatı Otmenı Krepostnogo Prava v Rossii v 1861 Godu." *Journal Bulletin Social-Economic and Humanitarian Research* 4/6 (2019): 18-28.

İnternet Kaynakları

Danilov, V. "Kollektivizatsia." Erişim 20.02.2025. <https://www.rus-lib.ru/book/35/16/355-400.html>

"Kulaki." *Bolşaya rossiyskaya entsiklopediya*. Erişim 27.02.2025. <https://bigenc.ru/c/kulaki-6fd800>

Volovatov, Vitaliy. "Pervaya Russkaya Revoluttsia 1905 Goda." Erişim 20.02.2025. <https://www.pnp.ru/social/pervaya-russkaya-revolyuciya-proshla-115-let-nazad.html>

